

DE ORANGE MÆND EN VERDEN UNDER ASFALTEN

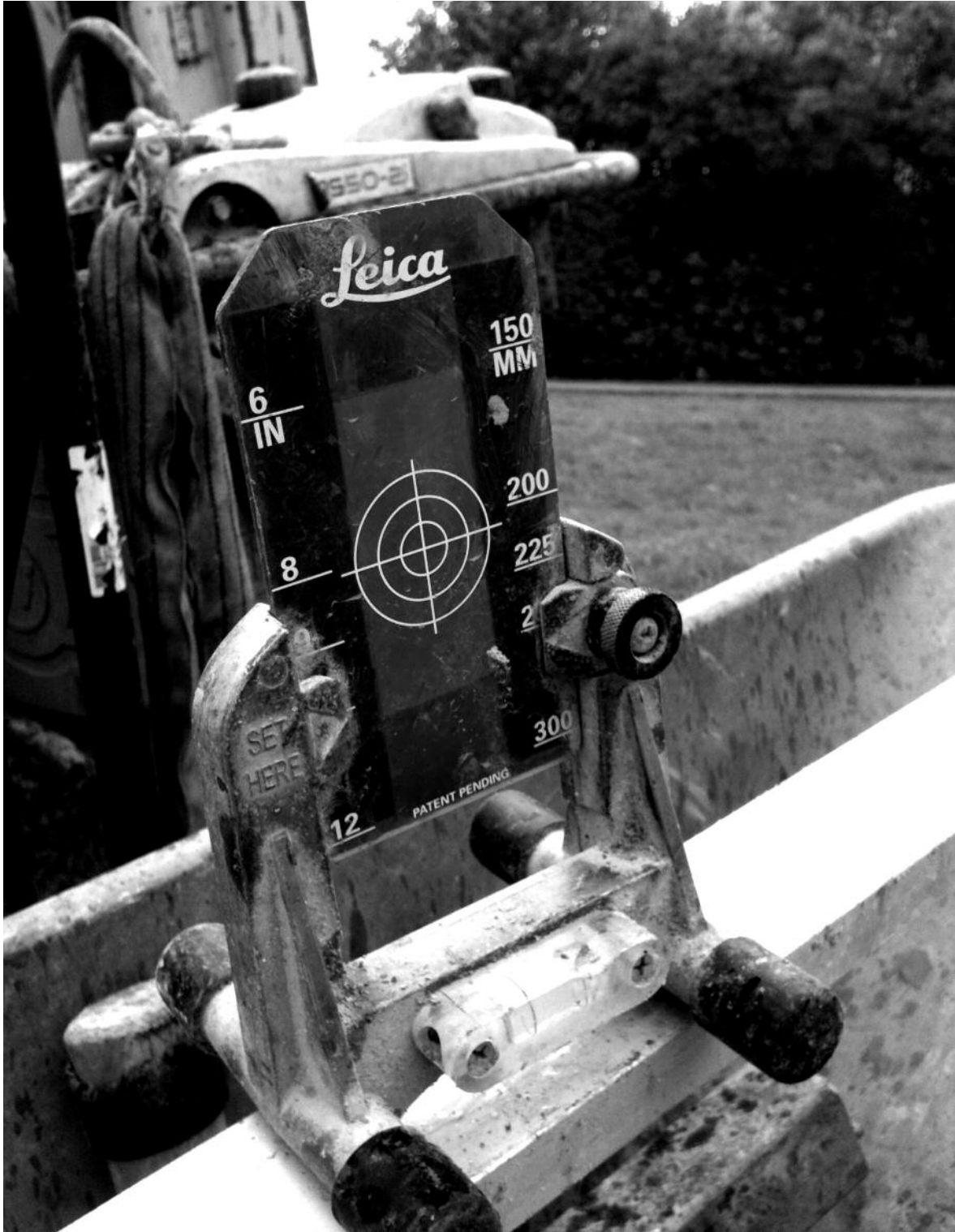
Under asfalten er der en verden, der er ukendt for de fleste. Vejen repræsenterer det synlige bevis på et samfund i fremdrift, men under overfladen, under asfalten, ligger en anden del af det moderne samfund, en del som vi alle bruger hver dag, men som få af os tænker over eksisterer – lige indtil det ikke virker. Kloakker. De ligger bare der, som det nederste af alle vores forsyningsledninger, under el- og vandledningerne og alle de andre ledninger, der sammen med vejnettet danner ryggraden i det moderne samfund.

af JAKOB ARLER

De færreste tænker over, hvor vandet fra vaskemaskinen, køkkenvasken og toiletet forsvinder hen. Det forsvinder bare ved et tryk på en knap eller gennem afløbet i køkkenvasken. Nogle har måske engang besøgt et rensningsanlæg med deres folkeskoleklasse, andre har oplevet generne af et stoppet afløb – men det er nok de færreste, der dagligt tænker på det kloaksystem, der snor sig gennem byerne, forgrenet ud til alle huse,

hvor efterladenskaber af enhver art bliver skyllet ud, væk. Kloakkerne er ulækre, men de er også så meget andet. Der er varmt i kloakkerne, og der bor både rotter og flagermus – og hjemløse finder somme tider vej ned i de store bygværker, der samler de store kloakledninger, inden de bliver ført videre mod bassiner og rensningsanlæg. Lugten i en kloak varierer og afspejler rytmen i hverdagen. Folks morgentoilette afsætter markante

spor i næsen, men det gør vores vaskepulver og det skyllemiddel, vi bruger i vores vaskemaskiner rundt omkring i hjemmene, også. Kombinationen af afføring og parfumeret skyllemiddel er en helt speciel oplevelse. Nogle kloakledninger er små, andre store – jeg har for eksempel gået i en kloakledning, der var 180 cm i diameter – og over 700 meter lang. Som en gigantisk slange bugter den sig under Tivoli Friheden i Aarhus.

I dag er det at lave en kloak en industrialiseret proces, hvor grave-maskiner med hjælp af satellitnavigation lægger de præfabrikerede rør med millimeter-præcis nøjagtighed, ligesom hældningen på det enkelte rør måles i promille.

Dette er en beskrivelse af mit feltarbejde hos to sjak, der arbejder med at sanere kloakker.

De to sjak, jeg fulgte i mit feltarbejde, havde en arbejdsuge på 4 dage. 4 dage med 9½ times effektivt arbejde. Den enkelte arbejdsdag fulgte et fast mønster: møde 6.30. spise morgenmad. Vi begynder arbejdet klokken 7.00, spiser frokost omkring 9, arbejder igen fra 9.30 til middag. Spisepause. Arbejde fra omkring 13 til 17, nogle dage lidt længere.

Jasper beder mig om at blande fiberbeton. Vi er ved at være færdige med at lægge rør, og det sidste, der mangler, er, at der skal mures banketter i bunden af brønden. En banket får ankomst-rørerne ført sammen med afgangsrøret. En banket bliver muret af flere grunde: Spildevandet skal kunne passere uhindret igennem brønden; den er et knudepunkt, og må ikke fungere som bremse eller dæmning for vandet. Den anden grund til at mure banketter er, at rotterne ikke må kunne finde hvile— Jo sværere betingelser rotterne har, jo færre er der også af dem i kloaksystemet.

"Skydeskiven" bliver brugt sammen med en laser. Kloakrørerne bliver lagt i jorden, ofte med en hældning på få promille, og her fungerer skydeskive og laser som arbejderens high-tech vaterpas.

Da jeg har blandet betonen færdig, bliver jeg bedt om at mure banket i den ene brønd. Jeg fylder murerspanden med det meste af de 35 kilo beton, jeg lige har blandet, løfter den op og mærker hurtigt vægten af den. Jasper bærer sin spand i én hånd, så jeg forsøger at gøre det samme, men ligner sikkert et skib med slagside, som jeg går der med den alt for tunge spand. De 25 meter hen til brønden, jeg skal ned i, er lange, og da jeg når derhen, føles det som om, at arm og spand allerede står på jorden. Jeg løfter det tunge jerdæksel, der ligger over brønden, af, og en ram, varm luft rammer mine næsebor. Da jeg kigger ned, passerer en lort forbi. Det føles, som om den griner af mig, inden den forsvinder videre i kloaksystemet. Jeg firer spanden ned i bunden af den 2½ meter dybe brønd, sætter den smalle stige ned i hullet og kravler ned. Da brønden stod på jorden, inden den blev sat i jorden, virkede den stor. Nu forekommer den at være meget lille. Den måler en meter i diameter, og med min knap to meter høje krop, har jeg svært ved få vendt mig på en måde, så jeg kan nå bunden, hvor banketterne skal mures. Nede fra bunden af brønden løfter jeg stigen op og ud af hullet, så jeg får mere plads til at arbejde på. Og så går jeg i gang. Der går ikke lang tid, før jeg begynder at svede. Pladsen er virkelig trang, og det er svært at komme til. Da jeg har muret den første banket, vender jeg mig om for at begynde på den næste. Jeg kommer selvfølgelig til at træde op i den banket, jeg lige har lavet og må begynde forfra.

Det er her, at jeg finder ud af, at det er meget hurtigere at lægge

murerskeen fra mig og bruge hænderne; finishen bliver flottere, og Jasper har understreget, at det er vigtigt at kanterne er helt glatte – så lidt vandmodstand, og så få rotter som muligt! Endelig er jeg færdig og kravler op. Jeg beder Jasper kontrollere mit arbejde. Han kravler hurtigt ned, kigger, og siger at det skal laves om – mine banketter er ikke høje nok, og formen er forkert. Dumpet. Ned igen, forfra. Efter mere sved, muren og venden og drejen for at finde den bedste arbejdsposition, kommer jeg op igen. Kim kigger ned i brønden, og siger så: "Jeg tror, at vi laver det færdigt en anden dag". Om aftenen begynder huden at skalle af mine fingre.

Arbejdsdagen som orange mand er hård. Ugens 37 arbejdstimer bliver som nævnt lagt på 4 dage. Det giver en lang weekend, men også nogle lange arbejdsdage.

Den fysiske arbejdsplads bevæger sig. Når kloakken i en gade eller på en vej er færdig-saneret, kan det næste projekt lige så godt ligge i en anden by som i en anden gade. De orange mænd, jeg lavede feltarbejde hos, er arbejdsnomader, der flytter fra plads til plads og fra by til by. Arbejdsugen er blandt andet gjort kort, så der også er plads til noget, der minder om et almindeligt familieliv.

Til hverdag bor folkene typisk i en campingvogn i en fælles 'camp'. Her slås de med for lidt eller for meget varme i vognen, naboer der larmer om natten, det daglige spørgsmål om, hvorfra man skal bestille sin aftensmad fra og så videre. Det er ikke kun selve arbejdet, der er hårdt som orange mand, det er livet som helhed: De er væk fra hjemmet 4 dage om

Pladsen er en myretue af aktivitet. De rør der skal lægges i jorden står klar i vejkanthen, og lastbiler transportere gamle rør og opgravet jord væk, og leverer det grus, sand og jord der bruges når rørene bliver lagt. En af sjakbajsens hovedopgaver er at overskue dagens produktion, og sørge for at alle materialer er på pladsen når de skal bruges.

ugen, de bor relativt primitivt, de har lange arbejdsdage med hårdt, fysisk arbejde, og de arbejder i al slags vejr. Det er kun, hvis det vir-

kelig regner, eller jorden fryser, at arbejdet stopper. "Vejrlig" er en fælles betegnelse, folkene bruger for den situation, hvor arbejdet

må indstilles på grund af nedbør eller ekstreme temperaturer. I løbet af mit feltarbejde regnede det ofte meget kraftigt, men det var meget sjældent, at arbejdet stoppede. Jeg blev fortalt, at tidligere gik de hjem, når det regnede mindre, men på grund af de kraftigere og mere intense regnbyger vi har oplevet i de seneste år, er normen for, hvornår det regner 'for meget', blevet forandret. En almindelig regnbyge er blevet kraftigere, men ingen er nogensinde gået hjem på grund af en enkelt byge.

Fodtøj, fællesskab – og æg.

Når man lever halvdele af sit liv ude – forstået som ude i det fri, og væk fra hjemmet, så tilpasser man sig. Sjakket, jeg gik med, havde på mange måder etableret sig omkring et familielignende mønster med de samme rutiner, som man finder i en gennemsnitlig familie: Fælles indkøb, fælles måltider og omsorg for sjakkets forskellige medlemmer. Inden arbejdet begyndte om morgenen, mødtes vi i skurvognen (eller bare

'skuret'). Her havde sjakkets yngste medlem sørget for nybagt franskrød fra sin egen bagemaskine, og med hjælp fra æggekoge-

ren, som han havde med hjemme fra sin mor, forsøgte han dag efter dag at koge det perfekte, blødekogte æg. Ud over at fungere som en fast del af morgenmaden, så var ritualet også dagens første, faste humoristiske indslag. Der gik ikke en dag uden at æggets konsistens blev kommenteret. Enten var det for blødt, eller også var det for hårdt. Alene det, at jeg kom ind i billedet, gav problemer. Et æg mere i æggekogeren betød ændret kogetid og ændret vandmængde. Enhver, der har været i kontakt med en æggekoger, ved, hvor lidt vand der skiller succes fra fiasko. For yngstemanden var det primært fiasko. Hver morgen måtte han lægge øre til godmodigt drilleri fra sine ældre kollegaer, der hver især havde en klar holdning til, hvor skidt ægget var tilberedt den pågældende dag, og som spurgte, hvor svært det dog kunne være at koge et æg. En dag langt inde i mit feltarbejde spurgte jeg ham om, hvorfor han blev ved med at koge æg, når han dagligt blev hånet for resultatet. Han svarede, at det var hans måde at bidrage til fællesskabet. I øvrigt var der ikke andre end ham, der turde koge æg. I hvert fald fik vi ikke æg, de få dage han ikke var der. Og han fik faktisk ros én gang i de tre måneder, jeg var der. Disse faste roller og smådrillerier om en af husholdningens daglige rutiner var bare et eksempel fra denne mandeverden på, at de arbejdede under betingelser, som gjorde, at arbejdslivet nogle gange kom til at minde om et familieliv. Hver mandag brugte vi vores første pause på en indkøbstur til det nærmeste supermarked. Her blev hele ugens forbrug af rugbrød, pålæg og grøntsager (primært syltede agur-

For andre maskinførere er maskinen knap så hjemligt indrettet: Den fungerer som et stykke værktøj, ligesom alt andet på pladsen.

ker, rødbeder og remoulade) indkøbt. Indkøbsturen foregik i firmabilen, hurtigt og effektivt som resten af arbejdet. Tilbage i 'skuret' blev der lavet fælles kaffe på kaffe-

maskinen. Andre sjak havde deres egen termokande med fra campingvognen, men ikke mit sjak. Når kaffen var løbet igennem, hældte man op til alle, ikke kun sig selv.

Selve arbejdet foregik også kollektivt. Alle var opmærksomme på alle processer og hjalp hinanden, når der var brug for det, og det kunne lade sig gøre. En detalje, der understregede det stærke fællesskab, der var i sjakket, var, at alle brugte støvler på arbejdet. I andre sjak brugte maskinførerne træsko, men ikke i mit. Støvler kan bruges overalt på pladsen, også i et mudret hul. Det kan træsko ikke. På den måde kan fodtøj an-

skueliggøre, hvordan den enkelte mand definerer sin arbejdsplads: Er det, gravemaskinens arbejdsradius, eller er maskinføreren villig til at springe ud i sølet og hjælpe en kollega, der rydder op på pladsen for at minimere risikoen for arbejdsulykker? Ens arbejdsradius bliver forøget betragteligt, hvis man vælger støvler frem for træsko, og man får måske endda et bedre fællesskab ud af det. Hvorfor vælger alle så ikke bare støvler

– og hvorfor er der overhovedet et valg? Det korte svar er: Fordi det at være maskinfører rangerer højere end at være håndmand, og fordi alle arbejdspladser har et hierarki, der bliver håndhævet mere eller mindre elegant.

Fællesskabet er udgangspunktet for arbejdet. Alle er afhængige af, at den enkelte er god til sit arbejde, men fællesskabet udgør også den enkeltes sikkerhedsnet – på flere måder. Sjakket udgør hver-

dagens sociale net, det giver dig opmærksomhed, omsorg og samvær. Men det giver dig også fysisk sikkerhed. Byggebranchen er en farlig branche, og risikoen for alvorlige ulykker er hele tiden til stede: Der bliver arbejdet med meget store maskiner og tunge betonelementer, og arbejdet foregår ofte i flere forskellige højder på samme tid. En af maskinførerne fortalte mig, at den sværeste tid i et sjak er, når der kommer nye folk til. For maskinføreren betyder det meget, at man kender folks måde at bevæge sig rundt på pladsen på. Nye folk betyder nye bevægelsesmønstre omkring maskinerne, der har mange blinde vinkler til trods for, at der rundt omkring på maskinen er placeret kameraser, der skal øge maskinførerens overblik inde fra førerkabinen.

Der er selvfølgelig mange flere elementer i et sjaks hverdag, end dem jeg har beskrevet her, ligesom et kloaksystem ikke kun består af en hovedledning. Der er tusindvis af forgreninger, nogle steder med et godt flow, mens andre steder skal ordnes og renoveres. Kloaknettet er på mange måder en fysisk afspejling af det sociale net som arbejdspladsen også er. En arbejdsplads er så meget mere end selve arbejdet; det er blandt andet også rammen for et fællesskab, der tilbyder medlemmerne et meningsfyldt indhold i deres liv. Det gælder især for den del af sjakmedlemmerne, der er så langt væk hjemmefra, at de ikke kan nå at komme hjem mellem arbejdsdagene. De er 'udeliggere'. At være udeligger betyder altså, at man er væk fra sin familie 4 dage om ugen. Det sætter de kollegiale relationer i fokus, for det betyder,

at det sociale netværk, man har på sit arbejde, bliver meget vigtigt for, hvordan man trives – ikke kun på arbejdspladsen, men helt generelt. Hvis en arbejder ikke er vellidt i sjakket, så vil han med stor sandsynlighed heller ikke være afholdt på 'campen', hvor arbejderne bor, sover og spiser. Derfor kan det have meget store menneskelige omkostninger, hvis man ikke passer ind i det sjak, man arbejder i – at blive ekskluderet fra sit sjak kan betyde eksklusion fra det øvrige sociale liv. Måske det også er derfor, at sjakkene godt kan være svære at komme ind i.

Det er ikke kun et arbejdsfællesskab, man skal indlemmes i – det er i princippet et helt liv, som det leves fra mandag morgen til torsdag eftermiddag, man skal "godkendes" til. ■

JAKOB ARLER ER KANDIDATSTUDERENDE PÅ DPU, AARHUS UNIVERSITET OG SKRIVER I ØJEBLIKKET SPECIALE OM GRÆNSER OG IDENTITETSPROCESSER I —OG BLANDT — KLOAKARBEJDETSJAK.

alle fotos af forfatteren